

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ: ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Одним із актуальних та малодосліджених питань міжнародного права є визначення і забезпечення міжнародними судовими установами справедливого судового розгляду. Принцип справедливого судового розгляду пов'язаний з реалізацією права на ефективне відновлення порушених прав та загально-правового принципу верховенства права, що свідчить про особливе місце суду в правозахисному механізмі, оскільки судовий захист є універсальним та ефективним способом забезпечення прав людини. На думку О.І. Тіунова, правосуддя за самою природою може визнаватися таким за умови відповідності вимогам справедливості та забезпечення ефективного відновлення прав.

Концепція справедливого судового розгляду є унікальним поєднанням національно-правових та міжнародно-правових поглядів на ефективне та справедливе судочинство. Сучасне розуміння справедливого судового розгляду, як міжнародно-правового стандарту пов'язується з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) і практикою відповідних контрольних механізмів, заснованих на вказаних міжнародно-правових актах.

Аналіз міжнародно-правової практики та юридичної літератури дозволяє висунути гіпотезу про існування двох підходів до визначення справедливого судового розгляду: національно-правового та міжнародно-правового.

Історичним джерелом концепції справедливого судового розгляду є британська концепція належної правової процедури (*due process*), тобто застосування права органами правосуддя (судами) відповідно до встановлених санкціонованих державою юридичних принципів і процедур для гарантування і захисту конституційних та особистих прав людини й громадянина.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції, «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом,

який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-кого висунутого проти нього кримінального обвинувачення». Європейський Суд з прав людини в справі «Делькур проти Бельгії» зазначив, що «В демократичному суспільстві в світлі розуміння Конвенції, право на справедливе чинення правосуддя займає настільки значне місце, що обмежене тлумачення статті 6 пункту 1 не відповідало б меті та призначенню даного положення».

Аналізуючи пункт 1 статті 6 Конвенції, яка представляє собою комплекс окремих прав суб'єкта, який виражає певний рівень міжнародних стандартів особи в процесі судового розгляду, в поняття права на справедливий судовий розгляд, на наш погляд, необхідно включати наступні положення: право на судовий розгляд; публічний розгляд справи упродовж розумного строку; незалежність та безсторонність суду, встановленого законом; презумпція невинуватості особи, обвинуваченої у вчиненні правопорушення. Існують також і додаткові елементи права на справедливий судовий розгляд, які закріплені у ч.1 п. 3 ст. 6 Конвенції, а саме: право на правову допомогу, рівність сторін та змагальність судового розгляду.

Практика Європейського суду з прав людини щодо України свідчить, що причиною порушення прав людини частіше за все являється недосконале законодавство нашої держави або його практичне застосуванні державними органами та судовими інстанціями. 30 березня 2006 року набув чинності Закон України „Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення ЄСПЛ, з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції, з впровадженням в національне судочинство та адміністративну практику європейський стандартів прав людини та зі створенням передумов для зменшення числа заяв до ЄСПЛ.

Аналіз існуючих рішень Європейського суду з прав людини проти України щодо додержання зазначених вище вимог належної судової процедури свідчить, що найчастіше національними судами порушується саме порядок повідомлення учасників про час та місце розгляду справи (рішення у справі Стрижак проти України), а також вимога щодо мотивованості судових рішень, яка певною мірою є аналогом обґрунтованості (рішення у справі Бендерський проти України).

Право на справедливий судовий розгляд, включаючи принцип рівності сторін, необхідність забезпечення змагальності судового процесу та дотримання презумпції невинуватості, а також судова незалежність та неупередженість є давно усталеними принципами судової практики ЄСПЛ. На думку ЄСПЛ, для захисту цих прав слід відвести центральне місце у національному законодавстві України та рекомендує органам влади ввести, відповідно до практики ЄСПЛ, ефективні внутрішні засоби правового захисту як для випадків надмірної тривалості судового розгляду, так і для безстороннього та незалежного судового розгляду.

Висновок. Незважаючи на національно–правове походження концепція справедливого судового розгляду набула визнання і поширення у національних правових системах завдяки її формалізації через міжнародні договори та правозастосовні акти міжнародних судових (чи квазісудових) органів. Насамперед Європейський Суд з прав людини – це спеціальний орган, який уповноважений здійснювати контроль за дотриманням основних прав і свобод людини. Проте, виходячи з прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо України, правосуддя не може вважатися прозорим та доступним для людини, судова система не відповідає вимогам судочинства і не забезпечує достатні процесуальні гарантії, рішення суддів не виконуються належним чином тощо. Тому для забезпечення належної судової системи потрібно, на нашу думку, створити умови для прозорої діяльності судової влади, удосконалити систему виконання судових рішень, запровадити ефективні механізми надання державної допомоги, а найголовніше – це визнання права на справедливий судовий розгляд як міжнародного стандарту прав людини.

Мартинова А. В.

студент,

Національний университет «Одесская юридическая академия»

МЕЖДУНАРОДНО–ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ

Право на неприкосновенность частной жизни закреплено в трех универсальных документах – Всеобщей декларации прав че-